

USTAWA

z dnia

o Rzeczniku Praw Żołnierza

Art. 1. 1. Ustanawia się Rzecznika Praw Żołnierza.

2. Rzecznik Praw Żołnierza, zwany dalej Rzecznikiem, stoi na straży praw żołnierza określonych w przepisach powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Rzecznikiem może być ten, kto:

- 1) jest obywatelem polskim,
- 2) posiada pełną zdolność do czynności prawnych i korzysta z pełni praw publicznych,
- 3) nie był skazany prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne,
- 4) ukończył studia wyższe i uzyskał tytuł magistra lub tytuł równorzędny,
- 5) ma co najmniej pięcioletnie doświadczenie w pracy na rzecz ochrony praw człowieka i wolności obywatelskich,
- 6) jest nieskazitelnego charakteru i wyróżnia się wysokim autorytetem ze względu na walory moralne i wrażliwość społeczną.

Art. 2. 1. W rozumieniu ustawy uprawnionymi do ochrony ze strony Rzecznika są:

- 1) żołnierze w czynnej służbie wojskowej w rozumieniu ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych,
- 2) żołnierze w czynnej służbie wojskowej w rozumieniu ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej,

- 3) żołnierze w stanie spoczynku,
- 4) żołnierze przeniesieni do rezerwy – w zakresie w jakim dana sprawa dotyczy ich służby wojskowej.

2. Uprawnionymi do ochrony ze strony Rzecznika są również:

- 1) członkowie rodzin żołnierzy, którzy będąc w czynnej służbie wojskowej zaginęli lub ponieśli śmierć, w związku z wykonywaniem zadań służbowych – w zakresie w jakim dana sprawa dotyczy służby wojskowej żołnierza,
- 2) pracownicy cywilni wojska - w zakresie w jakim dana sprawa dotyczy ich pracy w wojsku.

Art. 3. 1. Rzecznik, w sposób określony w niniejszej ustawie, podejmuje działania mające na celu zapewnienie ochrony praw żołnierza, w tym poszanowania jego godności i podmiotowości.

2. Rzecznik działa na rzecz ochrony praw żołnierza, w szczególności:

- 1) prawa do odpowiednich warunków pełnienia służby, w tym prawa do właściwego umundurowania, wyposażenia osobistego oraz bojowego,
- 2) prawa do ochrony zdrowia, w tym właściwej, wykwalifikowanej opieki medycznej i rehabilitacyjnej,
- 3) prawa do równego traktowania w zakresie wynagradzania i awansów,
- 4) prawa do zakwaterowania,
- 5) prawa do życia prywatnego i rodzinnego,
- 6) wolności sumienia i wyznania.

3. Rzecznik działa na rzecz przestrzegania praw kobiet będących w czynnej służbie wojskowej.

Art. 4. 1. Rzecznika powołuje Sejm, za zgodą Senatu i po zasięgnięciu opinii komisji stałych Sejmu właściwych do spraw obrony narodowej oraz

sprawiedliwości i praw człowieka, na wniosek Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu, grupy co najmniej 35 posłów lub co najmniej 15 senatorów.

2. Szczegółowy tryb zgłaszania kandydatów na Rzecznika określa uchwała Sejmu.

3. Decyzję o powołaniu Rzecznika Marszałek Sejmu przesyła niezwłocznie Marszałkowi Senatu.

4. Senat podejmuje uchwałę w sprawie wyrażenia zgody na powołanie Rzecznika w ciągu miesiąca od dnia otrzymania uchwały Sejmu, o której mowa w ust. 3. Niepodjęcie uchwały przez Senat w ciągu miesiąca oznacza wyrażenie zgody.

5. Jeżeli Senat nie wyrazi zgody na powołanie Rzecznika, Sejm powołuje na to stanowisko inną osobę. Przepisy ust. 1-4 stosuje się odpowiednio.

6. Dotychczasowy Rzecznik pełni swoje obowiązki do czasu złożenia ślubowania przez nowego Rzecznika, z zastrzeżeniem art. 8 ust. 1.

Art. 5. Przed przystąpieniem do wykonywania obowiązków Rzecznik składa przed Sejmem następujące ślubowanie:

"Ślubuję uroczyście, że przy wykonywaniu powierzonych mi obowiązków Rzecznika Praw Żołnierza dochowam wierności Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i będę strzec praw żołnierza. Ślubuję, że powierzone mi obowiązki będę wypełniać bezstronnie, z najwyższą sumiennością i starannością, że będę strzec godności powierzonego mi stanowiska oraz dochowam tajemnicy państwowej i służbowej."

Ślubowanie może być złożone z dodaniem zdania "Tak mi dopomóż Bóg".

Art. 6. 1. Kadencja Rzecznika trwa 5 lat, licząc od dnia złożenia ślubowania przed Sejmem.

2. Kadencja Rzecznika wygasa w razie jego śmierci lub odwołania.

3. Ta sama osoba nie może być Rzecznikiem dłużej niż przez dwie kadencje.

Art. 7. 1. Rzecznik jest w swojej działalności niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem na zasadach określonych w ustawie.

2. Rzecznik nie może być bez uprzedniej zgody Sejmu pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Rzecznik nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

3. Rzecznik nie może:

- 1) zajmować innego stanowiska, z wyjątkiem stanowiska profesora szkoły wyższej ani wykonywać innych zajęć zawodowych,
- 2) należeć do partii politycznej,
- 3) prowadzić działalności publicznej niedającej się pogodzić z obowiązkami i godnością jego urzędu.

4. Po zaprzestaniu wykonywania obowiązków Rzecznik ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio lub otrzymać stanowisko równorzędne z poprzednio zajmowanym.

5. W przypadku, o którym mowa w ust. 4, rozwiązanie przez pracodawcę stosunku pracy, z wyjątkiem stosunku pracy na podstawie wyboru, oraz zmiana warunków pracy lub płacy w ciągu dwóch lat po zaprzestaniu wykonywania obowiązków Rzecznika może nastąpić tylko za zgodą Prezydium Sejmu.

Art. 8. 1. Sejm odwołuje Rzecznika przed upływem kadencji, jeżeli:

- 1) zrzekł się on sprawowania urzędu,
- 2) stał się trwale niezdolny do pełnienia obowiązków na skutek choroby lub utraty sił, stwierdzonych orzeczeniem lekarskim,

- 3) sprzeniewierzył się złożonemu ślubowaniu,
 - 4) został skazany prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne.
2. Sejm podejmuje uchwałę w sprawie odwołania Rzecznika na wniosek Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu, grupy co najmniej 35 posłów lub co najmniej 15 senatorów.
3. Uchwałę Sejmu o odwołaniu Rzecznika Marszałek Sejmu przesyła niezwłocznie Marszałkowi Senatu.
4. Senat podejmuje uchwałę w sprawie wyrażenia zgody na odwołanie Rzecznika w ciągu miesiąca od dnia otrzymania uchwały Sejmu, o której mowa w ust. 3. Niepodjęcie uchwały przez Senat w ciągu miesiąca oznacza wyrażenie zgody.

Art. 9. 1. Rzecznik podejmuje działania przewidziane w ustawie z własnej inicjatywy, biorąc pod uwagę w szczególności informacje pochodzące od obywateli lub ich organizacji, wskazujące na naruszanie praw żołnierza.

2. Rzecznik powiadamia osobę lub organizację, która zgłosiła informację o naruszeniu praw żołnierza, o zajęтым przez siebie stanowisku, a w przypadku podjęcia działania - o jego skutkach.

Art. 10. 1. Podjęcie czynności przez Rzecznika następuje:

- 1) na wniosek osób, o których mowa w art. 2,
- 2) na wniosek organizacji działających na rzecz osób, o których mowa w art. 2,
- 3) z własnej inicjatywy.

Art. 11. 1. Wniosek kierowany do Rzecznika jest wolny od opłat, nie wymaga zachowania szczególnej formy, lecz powinien zawierać oznaczenie wnioskodawcy oraz osoby, której wolności i praw sprawa dotyczy, a także określać przedmiot sprawy.

2. Rzecznik odmawia ujawnienia nazwiska i innych danych osobowych osoby, od której uzyskał informację wskazującą na naruszenie praw żołnierza, oraz osoby, której naruszenie dotyczy, w tym także wobec organów władzy publicznej, jeżeli osoba składająca wniosek do Rzecznika wyrazi taką wolę.

3. Rzecznik może odmówić ujawnienia nazwiska i innych danych osobowych osoby, od której uzyskał informację wskazującą na naruszenie praw żołnierza, oraz osoby, której naruszenie dotyczy, w tym także wobec organów władzy publicznej, jeżeli uzna, że ujawnienie danych mogłoby narazić daną osobę.

Art. 12. Rzecznik po zapoznaniu się z każdym skierowanym do niego wnioskiem może:

- 1) podjąć sprawę,
 - 2) poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania,
 - 3) przekazać sprawę według właściwości,
 - 4) nie podjąć sprawy
- zawiadamiając o tym wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy.

Art. 13. Podejmując sprawę Rzecznik może:

- 1) samodzielnie prowadzić postępowanie wyjaśniające,
- 2) zwrócić się o zbadanie sprawy lub jej części do właściwych organów,
- 3) zwrócić się do Sejmu o zlecenie Najwyższej Izbie Kontroli przeprowadzenia kontroli dla zbadania określonej sprawy lub jej części.

Art. 14. 1. Prowadząc postępowanie, o którym mowa w art. 13 pkt 1, Rzecznik ma prawo:

- 1) zbadać, nawet bez uprzedzenia, każdą sprawę na miejscu,

- 2) żądać złożenia wyjaśnień, przedstawienia akt każdej sprawy prowadzonej przez naczelne i centralne organy administracji państwowej, organy administracji rządowej oraz jednostki organizacyjne Sił Zbrojnych,
 - 3) żądać przedłożenia informacji o stanie sprawy prowadzonej przez sądy, w tym sądy wojskowe, prokuraturę, w tym prokuraturę wojskową, żandarmerię wojskową, oraz żądać do wglądu w Biurze Rzecznika Praw Żołnierza akt sądowych i prokuratorskich oraz akt innych organów ścigania po zakończeniu postępowania i zapadnięciu rozstrzygnięcia,
 - 4) zlecać sporządzanie ekspertyz i opinii.
2. W sprawach objętych tajemnicą państwową lub służbową udzielanie informacji lub umożliwianie Rzecznikowi wglądu do akt następuje na zasadach i w trybie określonych w odrębnych przepisach.

Art. 15. Po zbadaniu sprawy Rzecznik może:

- 1) wyjaśnić wnioskodawcy, że nie stwierdził naruszenia praw żołnierza,
- 2) skierować wystąpienie do organu, organizacji lub instytucji, w których działalności stwierdził naruszenie praw żołnierza; wystąpienie takie nie może naruszać niezawisłości sędziowskiej,
- 3) zwrócić się do organu nadrzędnego nad jednostką, o której mowa w pkt 2, z wnioskiem o zastosowanie środków przewidzianych w przepisach prawa,

Art. 16. 1. W wystąpieniu, o którym mowa w art. 15 pkt 2, Rzecznik formułuje opinie i wnioski co do sposobu załatwiania sprawy, a także może żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub zastosowania sankcji służbowych.

2. Organ, organizacja lub instytucja, do których zostało skierowane wystąpienie, obowiązane są bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż w terminie 30 dni, poinformować Rzecznika o podjętych działaniach lub zajęтым stanowisku. W

wypadku gdy Rzecznik nie podziela tego stanowiska, może zwrócić się do właściwej jednostki nadrzędnej o podjęcie odpowiednich działań.

Art. 17. 1. W związku z rozpatrywanymi sprawami Rzecznik:

- 1) przedstawia właściwym organom, organizacjom i instytucjom oceny i wnioski zmierzające do zapewnienia skutecznej ochrony praw żołnierza i usprawnienia trybu załatwiania spraw w tym zakresie,
- 2) występuje do właściwych organów z wnioskami o podjęcie inicjatywy ustawodawczej bądź o wydanie lub zmianę innych aktów prawnych w sprawach dotyczących praw żołnierzy.

2. Organ, instytucja lub organizacja, do których zwróci się Rzecznik, obowiązane są z nim współdziałać i udzielać mu pomocy, a w szczególności:

- 1) zapewniać dostęp do akt i dokumentów na zasadach określonych w art. 14,
- 2) udzielać Rzecznikowi żądanych przez niego informacji i wyjaśnień,
- 3) udzielać wyjaśnień dotyczących podstawy faktycznej i prawnej swoich rozstrzygnięć,
- 4) ustosunkowywać się do ogólnych ocen, uwag i opinii Rzecznika.

3. Organy, instytucje i organizacje, do których Rzecznik zwrócił się z wnioskami określonymi w ust. 1, są obowiązane ustosunkować się do tych wniosków w terminie 30 dni od daty ich otrzymania.

Art. 18. Rzecznik współdziała ze stowarzyszeniami, ruchami obywatelskimi, innymi dobrowolnymi zrzeszeniami i fundacjami działającymi na rzecz ochrony praw żołnierza.

Art. 19. 1. Rzecznik przedstawia Sejmowi i Senatowi, corocznie, nie później niż do dnia 31 marca, informację o swojej działalności i uwagi o stanie przestrzegania praw żołnierza.

2. Informacja Rzecznika jest podawana do wiadomości publicznej.

Art. 20. 1. Rzecznik wykonuje swoje zadania przy pomocy Biura Rzecznika Praw Żołnierza.

2. Organizację Biura określa regulamin nadawany przez Marszałka Sejmu.

Art. 21. Wydatki związane z funkcjonowaniem Rzecznika są ujmowane w ustawie budżetowej i pokrywane z budżetu państwa.

Art. 22. W ustawie z dnia 31 lipca 1981 r. o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe (Dz. U. Nr 20, poz. 101, z 1982 r. Nr 31, poz. 214, z 1985 r. Nr 22, poz. 98, Nr 50, poz. 262, z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1989 r. Nr 34, poz. 178, z 1991 r. Nr 100, poz. 443, z 1993 r. Nr 1, poz. 1, z 1995 r. Nr 34, poz. 163, Nr 142, poz. 701, z 1996 r. Nr 73, poz. 350, Nr 89, poz. 402, Nr 106, poz. 496, Nr 139, poz. 647, z 1997 r. Nr 75, poz. 469, Nr 133, poz. 883, z 1998 r. Nr 155, poz. 1016, Nr 160, poz. 1065, z 1999 r. Nr 110, poz. 1255, z 2000 r. Nr 6, poz. 69, Nr 48, poz. 552, z 2001 r. Nr 154, poz. 1784 i 1800, z 2002 r. Nr 214, poz. 1805, Nr 240, poz. 2052, z 2003 r. Nr 45, poz. 391, Nr 65, poz. 595, z 2004 r. Nr 33, poz. 285, Nr 116, poz. 1202, Nr 210, poz. 2135, Nr 281, poz. 2774, z 2005 r. Nr 169, poz. 1417, z 2008 r. Nr 214, poz. 1345, Nr 227, poz. 1505, z 2009 r. Nr 33, poz. 254, Nr 56, poz. 459). w art. 2 w pkt 2 po wyrazach "Rzecznika Praw Dziecka," dodaje się wyrazy "Rzecznika Praw Żołnierza,".

Art. 23. W ustawie z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 86, poz. 953, Nr 98, poz. 1071, Nr 123, poz. 1353, Nr 128, poz. 1403, z 2002 r. Nr 1, poz. 18, Nr 153, poz. 1271, Nr 240, poz. 2052, z 2003 r. Nr 228, poz. 2256, z 2005 r. Nr 10, poz. 71, Nr 169, poz. 1417, z 2006 r. Nr 45, poz. 319, Nr 170, poz. 1218, Nr 218, poz. 1592, Nr 220,

poz. 1600, z 2007 r. Nr 89, poz. 589, z 2008 r. Nr 157, poz. 976, Nr 227, poz. 1505) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 1 w ust. 1 po pkt 7a dodaje się pkt 7b w brzmieniu:

"7b) Biurze Rzecznika Praw Żołnierza,";

2) w art. 36 w ust. 5 po pkt 9b dodaje się pkt 9c w brzmieniu:

"9c) Rzeczniku Praw Żołnierza - dla urzędników Biura Rzecznika Praw Żołnierza,";

3) w art. 48:

a) w ust. 1a wyrazy " pkt 1, 2, 3b, 6-7a, 9 i 13" zastępuje się wyrazami " pkt 1, 2, 3b, 6-7b, 9 i 13",

b) w ust. 2 wyrazy " pkt 3b i 6-7a" zastępuje się wyrazami " pkt 3b i 6-7b",

c) w ust. 3 wyrazy " pkt 1, 2, 3b, 6-7a, 9 i 13" zastępuje się wyrazami " pkt 1, 2, 3b, 6-7b, 9 i 13 ".

Art. 24. W ustawie z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147, z 2007 r. Nr 25, poz. 162.) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 1 po ust. 2 dodaje się ust. 2b w brzmieniu:

"2b. W sprawach żołnierzy Rzecznik współpracuje z Rzecznikiem Praw Żołnierza.";

2) w art. 9 po pkt 2 dodaje się pkt 2b w brzmieniu:

"2b) na wniosek Rzecznika Praw Żołnierza,".

Art. 25. W ustawie z dnia 23 grudnia 1994 r. o kształtowaniu środków na wynagrodzenia w państwowej sferze budżetowej (Dz. U. z 1995 r. Nr 34, poz. 163, z 1996 r. Nr 106, poz. 496 i Nr 139, poz. 647, z 1997 r. Nr 133, poz. 883, z 1998 r. Nr 117, poz. 756, Nr 155, poz. 1014 i 1016 i Nr 160, poz. 1059, z 1999 r. Nr 62, poz. 684 i Nr 72, poz. 802 oraz z 2000 r. Nr 6, poz. 69) w art. 2 w ust. 2

w pkt 1 po wyrazach "Biurze Rzecznika Praw Dziecka," dodaje się wyrazy "Biurze Rzecznika Praw Żołnierza,".

Art. 26. W ustawie z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (Dz. U. z 2003 r. Nr 221, poz. 2199, z 2004 r. Nr 116, poz. 1202, Nr 210, poz. 2135, z 2005 r. Nr 48, poz. 446, Nr 169, poz. 1414, z 2006 r. Nr 104, poz. 708.) w art. 30 w ust. 1 po wyrazach "w Biurze Rzecznika Praw Dziecka," dodaje się wyrazy "w Biurze Rzecznika Praw Żołnierza,".

Art. 27. W ustawie z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104, Nr 169, poz. 1420, z 2006 r. Nr 45, poz. 319, Nr 104, poz. 708, Nr 170, poz. 1217 i 1218, Nr 187, poz. 1381, Nr 249, poz. 1832, z 2007 r. Nr 82, poz. 560, Nr 88, poz. 587, Nr 115, poz. 791, Nr 140, poz. 984, z 2008 r. Nr 180, poz. 1112, Nr 209, poz. 1317, Nr 216, poz. 1370, Nr 227, poz. 1505, z 2009 r. Nr 19, poz. 100, Nr 62, poz. 504, Nr 72, poz. 619, Nr 79, poz. 666) w art. 83 w ust. 2 po wyrazach "Rzecznika Praw Dziecka," dodaje się wyrazy "Rzecznika Praw Żołnierza,". *

Art. 28. Ustawa wchodzi w życie z dniem

* 27 sierpnia 2009 r. Sejm RP uchwalił ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, która zastąpi obecnie obowiązującą ustawę z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych. Do dnia ogłoszenia niniejszego projektu nowa ustawa nie została podpisana przez Prezydenta RP. Dlatego też niniejszy projekt zawiera zmiany w obowiązującej obecnie ustawie z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych.

UZASADNIENIE

Przedkładany projekt ustawy ma na celu ustanowienie nowej instytucji – Rzecznika Praw Żołnierza jako organu znajdującego się poza strukturami wojskowymi oraz Ministerstwa Obrony Narodowej.

A. Potrzeba i cel wydania ustawy

Instytucja Rzecznika Praw Żołnierza (lub jego odpowiednika) funkcjonuje w co najmniej kilkunastu krajach o rozwiniętej i ugruntowanej demokracji. Spotykamy się z nim w wielu państwach członkowskich Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO). W poszczególnych krajach jest Rzecznik Praw Żołnierzy (lub jego odpowiednik) jest różnie usytuowany w systemie prawnym:

- w Kanadzie instytucja ombudsmana zajmującego się sprawami wojska (*National Defence and Candian Forces Ombudsman*) istnieje od 1998 roku; jest on powoływany przez ministra obrony narodowej i działa w jego imieniu (więcej: <http://www.ombudsman.dnd.ca>)
- w Niemczech instytucja Parlamentarnego Komisarza ds. Sił Zbrojnych (Wehrbeauftragter des Deutschen Bundestages) funkcjonuje od 1959 roku; Komisarz jest organem pomocniczym Bundestagu (więcej: <http://www.bundestag.de/bundestag/wehrbeauftragter/index.html>)
- w Irlandii instytucja Rzecznika ds. Sił Zbrojnych istnieje od 2004 roku; Rzecznik powoływany jest przez Prezydenta i jest w pełni niezależny od ministra obrony, ministerstwa obrony oraz władz wojskowych (więcej: <http://www.odf.ie/aboutus/>)
- w Stanach Zjednoczonych w ramach Departamentu Obrony funkcjonuje Inspektor Generalny, do którego zadań należy m.in. (więcej: <http://www.dodig.mil>)
- w Australii Rzecznik Praw Obywatelskich (The Commonwealth Ombudsman) pełni jednocześnie funkcję Rzecznika Praw w Siłach Zbrojnych Australii(The Australian Defence Force Ombudsman); Rzecznik powoływany jest przez Gubernatora Generalnego (reprezentanta Korony Brytyjskiej w Dominium Australii) (więcej: <http://www.ombudsman.gov.au>)
- w Norwegii funkcja Parlamentarnego Ombudsmana ds. Sił Zbrojnych (The Parliamentary Ombudsman for the Armed Forces) istnieje od 1952 r.; Ombudsman jest częścią administracji parlamentarnej (więcej: <http://www.ombudsmann.no/mil/english.asp>)
- w Szwecji przestrzeganiem prawa w instytucjach wojskowych zajmuje się jeden z czterech ombudsmanów powoływanych przez szwedzki parlament i przed nim odpowiedzialnych (więcej: <http://www.jo.se/Page.aspx?Language=en>)

- w Holandii funkcjonuje Inspektor Generalny ds. Sił Zbrojnych (*Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht*), który podlega bezpośrednio ministrowi obrony (więcej: <http://www.defensie.nl>)
- w Wielkiej Brytanii w 2006 r. została ustanowiona instytucja Komisarza ds. Skarg związanych ze służbą wojskową (Service Complaints Commissioner for the Armed Forces); Komisarz jest mianowany przez ministra obrony (więcej: <http://armedforcescomplaints.independent.gov.uk>)

Zdaniem wnioskodawców również w Polsce istnieją przesłanki do tego, aby ustanowić instytucję Rzecznik Praw Żołnierza.

B. Stan obecny

Instytucja rzecznika pojmowanego jako urzędnika stojącego na straży praw obywatela została stworzona w celu ochrony słabszego podmiotu w relacjach państwo – obywatel. Początkowo wystarczał jeden rzecznik zajmujący się pełnym zakresem merytorycznym spraw. Jednak skomplikowanie i dynamika stosunków międzyludzkich, coraz większa ilość stanowionego prawa, skomplikowanie spraw i procedur stosowanych przy dochodzeniu swoich praw przez obywateli powoduje, że pojawili się rzecznicy przypisani do określony grup społecznych czy zawodów.

W Polsce funkcjonuje instytucja Rzecznika Praw Obywatelskich, który – zgodnie z Konstytucją RP – „stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych”. Każdy może wystąpić do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej. Pomimo tego funkcjonują również inni rzecznicy (lub ich odpowiednicy), mający ograniczony zakres merytoryczny działania: Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Ubezpieczonych, rzecznicy konsumentów czy umiejscowiony w strukturze rządowej Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania. Tym, co łączy wszystkie te instytucje, jest konieczność ochrony praw podmiotów słabszych.

Żołnierze są specyficzną grupą obywateli. W przypadku żołnierzy mamy do czynienia z obywatelami państwa, których prawa obywatelskie na czas służby wojskowej zostają ograniczone. Żołnierze funkcjonują w strukturze hierarchicznej, w której nie mam miejsca na dyskusje, a tylko na wykonywanie rozkazów przełożonych. Taka jest logika funkcjonowania wojska. Żołnierze nie zostają jednak pozbawieni wszystkich praw przysługującym im jako obywatelom. Co więcej, żołnierzom przysługują pewne szczególne prawa nadane im na mocy ustaw.

Jednak hierarchiczna struktura wojska często nie pozwala na skuteczne dochodzenie praw przez żołnierzy. Ograniczenia te wynikają m.in. z zamkniętego trybu dochodzenia praw (przełożeni, prokuratura wojskowa, sądy wojskowe, Ministerstwo Obrony Narodowej). Utrudnieniem w dochodzeniu swoich praw są również ograniczenia nałożone na żołnierzy np. w zakresie członkostwa w stowarzyszeniach. Zdaniem wnioskodawców ważne jest aby istniał skuteczny aparat pomocy żołnierzom w dochodzeniu swoich praw, który umiejscowiony jest poza strukturami zajmującymi się obroną narodową. Dziś taką rolę pełni Rzecznik Praw Obywatelskich, w którego strukturze funkcjonuje Zespół Praw Żołnierzy i Funkcjonariuszy Służb Publicznych. Mimo że Zespół stanowi ważny element pomocy żołnierzom, jego działania w zakresie sektora obrony narodowej należy uznać niewystarczające. Dzieje się tak, gdyż zakres merytoryczny działania Zespołu jest znacznie szerszy i obejmuje nie tylko żołnierzy, ale też funkcjonariuszy innych służb publicznych.

Dlatego według wnioskodawców istnieje potrzeba ustanowienia instytucji Rzecznik Praw Żołnierza, który z jednej strony odciąży działania Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie spraw dotyczących żołnierzy, a z drugiej – stworzy miejsce, o którym każdy żołnierz będzie wiedział, gdy będzie potrzebował pomocy.

C. Założenia projektu ustawy

W różnych państwach funkcjonują dwa podstawowe modele rzecznika praw żołnierza (lub jego odpowiednika): usytuowane w strukturze organizacyjnej ministerstwa obrony (np. Kanada, Holandia) lub podlegające bezpośrednio pod parlament. Ze względu na przejrzystość funkcjonowania oraz skuteczność działania wnioskodawcy proponują, aby instytucja Rzecznika Praw Żołnierza była umiejscowiona poza sektorem obrony narodowej i była bezpośrednio odpowiedzialna przed Sejmem i Senatem. Takie rozwiązanie wydaje się również korzystne z innego powodu: wzmacnia cywilną kontrolę nad armią.

Z tego też powodu przedkładany projekt powieli rozwiązania prawne już funkcjonujące w związku z działalnością Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka. Zbliżone rozwiązania dotyczą wyboru i odwołania Rzecznika, trybu postępowania przez Rzecznika oraz organizacji pracy Rzecznika.

Niniejszy projekt w art. 2 dookreśla podmioty, które będą mogły korzystać z pomocy Rzecznika Praw Żołnierza. Są to:

- żołnierze w czynnej służbie wojskowej w rozumieniu ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych,
- żołnierze w czynnej służbie wojskowej w rozumieniu ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej,
- żołnierze w stanie spoczynku,
- żołnierze przeniesieni do rezerwy – w zakresie w jakim dana sprawa dotyczy ich służby wojskowej.

Dodatkową grupę uprawnionych do takiej pomocy stanowią osoby nie będące żołnierzami, ale również znajdujące się w specyficznej sytuacji:

- członkowie rodzin żołnierzy, którzy będąc w czynnej służbie wojskowej zaginęli lub ponieśli śmierć, w związku z wykonywaniem zadań służbowych – w zakresie w jakim dana sprawa dotyczy służby wojskowej żołnierza,
- pracownicy cywilni wojska - w zakresie w jakim dana sprawa dotyczy ich pracy w wojsku.

Z kolei w art. 3 projektu zawarty został zakres merytoryczny funkcjonowania Rzecznika („działania mające na celu zapewnienie ochrony praw żołnierza, w tym poszanowania jego godności i podmiotowości”) z wyszczególnieniem obszarów, które stanowią najpoważniejszy problem z punktu widzenia wnioskodawców:

- prawa do odpowiednich warunków pełnienia służby, w tym prawa do właściwego umundurowania, wyposażenia osobistego oraz bojowego,
- prawa do ochrony zdrowia, w tym właściwej, wykwalifikowanej opieki medycznej i rehabilitacyjnej,
- prawa do równego traktowania w zakresie wynagradzania i awansów,
- prawa do zakwaterowania,
- prawa do życia prywatnego i rodzinnego,
- wolności sumienia i wyznania.

Odrębny przepis (art. 3 ust. 3) został poświęcony prawom żołnierzy-kobiet.

Na podkreślenie zasługują przepisy zawarte w art. 11 ust 2 i 3 projektu a dotyczące zachowania przez Rzecznika w tajemnicy danych osobowych osoby, która zwróciła się do niego po pomoc. Proponuje się tutaj podejście jak najbardziej korzystne dla tych osób, tj. zobowiązanie Rzecznika do odmowy ujawnienia danych osobowych jeśli tylko dana osoba wyrazi taką wolę. Jako przepis uzupełniający proponuje się umożliwienie utajnienia danych przez Rzecznika w jego własnej inicjatywy, jeśli że ujawnienie danych mogłoby narazić daną osobę.

Niniejszy projekt przewiduje, że organizacyjną obsługę Rzecznika zapewni Biuro Rzecznika Praw Żołnierza.

D. Skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne

Projekt pociąga za sobą pozytywne skutki społeczne i prawne (lepsza ochrona praw obywatelskich).

Projekt nie pociąga za sobą negatywnych skutków gospodarczych.

Przyjęcie niniejszego projektu ustawy spowoduje obciążenie budżetu państwa kosztami funkcjonowania Rzecznika Praw Żołnierza oraz jego Biura. Są to koszty trudne do oszacowania na obecnym etapie prac, gdyż będą zależały w dużym stopniu od przyjętej koncepcji funkcjonowania pierwszego Rzecznika i jego Biura.

W pierwszym okresie na pewno większe będą wydatki majątkowe (pozyskanie biura, wyposażenia biura w meble, sprzęt biurowy, sprzęt komputerowy), podczas gdy wydatki na bieżące funkcjonowanie Rzecznika i jego Biura będą wzrastać wraz z liczbą pojawiających się spraw. W ocenie wnioskodawców wymagania organizacyjno-finansowe Biura Rzecznika Praw Dziecka można oszacować na znacznie niższym poziomie niż dzisiejsze wydatki z budżetu państwa ponoszone na funkcjonowanie Rzecznika Praw Dziecka oraz Biura Rzecznika Praw Dziecka (w 2008 r. wykonanie budżetu Rzecznika Praw Dziecka wyniosło 5,191 mln zł)

E. Założenia projektów podstawowych aktów wykonawczych

Projekt nie przewiduje wydania aktów wykonawczych w przypadku uchwalenia ustawy.

Przyjęcie projektu ustawy w proponowanym brzmieniu będzie wymagało nadania przez Marszałka Sejmu Regulaminu Biura Rzecznika Praw Żołnierza.

F. Zgodność z prawem Unii Europejskiej

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.